

# Chankowski, Stanisław

---

## Nabytki Archiwum PAN w 1978 roku

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/3, 687-692

---

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



Stanisław Chankowski  
(Warszawa)

## NABYTKI ARCHIWUM PAN W 1978 ROKU

Poniżej podaję kolejną informację o materiałach z zakresu historii nauki, które napłynęły w 1978 r. do Archiwum PAN w Warszawie oraz do jego Oddziałów w Krakowie, Poznaniu i Zabrzu<sup>1</sup>.

### ARCHIWUM PAN W WARSZAWIE

W zakresie materiałów pochodzenia kancelaryjnego pozyskano małą partię akt Oddziału Lwowskiego Polskiego Towarzystwa Historycznego. Są to księgi: kasowa i obrotu czekowego, wykaz członków Oddziału oraz kwitariusz składek członkowskich – wszystko z lat 1935–1939. Materiały te uzupełniły przechowywany w Archiwum PAN zespół akt PTH<sup>2</sup> (sygn. I-3, ok. 0,05 mb.).

Wpłynęły także dalsze akta przekazane z placówek naukowych i komórek organizacyjnych Polskiej Akademii Nauk (ok. 34.70 mb.).

W zakresie materiałów pochodzenia prywatnego pozyskano papiery: – docenta w Państwowym Muzeum Etnograficznym, Józefa Grabowskiego (1901–1977), z zakresu historii sztuki ludowej i etnografii. Spuścizna zawiera prace i artykuły, m.in. *Budownictwo Europy*, *Artysta ludowy*, (cz. II), konspekty *Zwięzłej encyklopedii sztuki ludowej*, *Sztuki ludowej na Mazowszu*, notatki, wypisy, bibliografie, rysunki i fotografie rzeźb i innych obiektów sztuki ludowej, dokumenty osobiste, korespondencję prywatną i urzędową. (sygn. III-227, ok. 1,92 mb.).

– profesora Wolnej Wszechnicy Polskiej i Polit. Warszawskiej, Stanisława Kalinowskiego (1873–1946), z zakresu fizyki i geofizyki. Oprócz prac i artykułów (m.in. nie publikowany i nie dokończony podręcznik fizyki dla studentów napisany w okresie okupacji hitlerowskiej) obszerne materiały dotyczące Gabinetu, następnie Pracowni, wreszcie Instytutu Fizycznego Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie z lat 1899–1946, Obserwatorium Magnetycznego (1910–1935) i Obserwatorium Geofizycznego (1936–1946) w Świdrze pod Warszawą, a także nieco materiałów dotyczących Wolnej Wszechnicy Polskiej i Zakładu Fizyki II Politechniki Warszawskiej. Ponadto materiały związane z działalnością społeczno-oświatową z lat 1901–1946, polityczną w Sejmie i Senacie RP, działalnością wydawniczą. W obfi-

<sup>1</sup> Przy opracowaniu powyższych informacji autor wykorzystał m.in. tymczasowe spisy materiałów przygotowane przez pracowników Archiwum PAN w Warszawie oraz w Oddziałach w Krakowie, Poznaniu i Zabrzu.

<sup>2</sup> Por. H. Dymnicka, M. Wrzoskova: *Acta Polskiego Towarzystwa Historycznego* "Biuletyn Archiwum PAN" nr 6: 1963 s. 39–79.

tej korespondencji listy wielu wybitnych uczonych, w tym I list Marii Skłodowskiej-Curie z 1905 r. Obszerne materiały biograficzne (m.in. własnoręczne życiorysy (i rodzinne sięgające I połowy XIX w., fotografie z różnych uroczystości i imprez naukowych (sygn. III-228, ok. 0,82 mb.).

– inż. Alfreda Liebfelda (1900–1978) z zakresu historii techniki. Są to maszynopisy prac i artykułów, w tym nie publikowana i nie dokończona praca *Polacy na szlakach wielkiej techniki*, zbiór życiorysów pt. *Sylwetki wielkich Polaków* (przeważnie wybitnych techników), liczne notatki, dokumenty i fotografie do prac i artykułów, korespondencja wydawnicza, zbiór wycinków z recenzjami prac A. Liebfelda i jego odpowiedzi na nie, materiały biograficzne, m.in. dokumenty i pamiętki z pobytu w obowzie jeńców w Dössel (oflag VI B). Nadto papiery teścia, Jana Władysława Mączyńskiego sięgające połowy XIX w., m.in. rękopis opracowania pt. *Upadek caratu w Rosji*, fragmenty filozoficzne, odpisy korespondencji z redakcją „Przeglądu Tygodniowego”, notatki i wycinki, zbiór gazet z Kijowa z 1917 r. i z okresu przewrotu majowego w 1926 r. (sygn. III-229, ok. 0,53 mb.).

– pracownika naukowego Państwowego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego, dra Ananiasza Rojeckiego (1896–1978). Są to prace i artykuły m.in. *Dzieje służby meteorologicznej w Polsce 1918–1968*, *Z dziejów towarzystw geofizycznych*, materiały warsztatowe jak zapiski meteorologiczne z XV i XVI w., omówienie źródeł do dziejów tej dyscypliny, kartoteki bibliograficzne i terminologiczne, mikrofilmy, opinie o pracach obcych, materiały współpracy z Komitetem Geofizycznym PAN i Polskim Towarzystwem Geograficznym, umowy wydawnicze, dokumenty osobiste, wspomnienia o tajnym nauczaniu w Wilnie podczas II Wojny Światowej, korespondencja urzędowa, fotografie częściowo opisane (sygn. III-230, ok. 0,14 mb.).

– profesora botaniki Uniw. Warszawskiego i Stefana Batorego w Wilnie oraz Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, członka PAU, Józefa Trzebińskiego – korespondencję (sygn. 135, ok. 0,02 mb.).

– docenta Uniw. Warszawskiego Zofii Wartołowskiej (1911–1976) z zakresu archeologii Polski. Są to artykuły dotyczące inwentaryzacji grodzisk w Polsce, materiały warsztatowe, korespondencja związana z odkryciami w Wiślicy oraz w sprawach Katedry Archeologii Pierwotnej i Wczesnodziejowej UW z lat 1951, 1958 i 1964, życiorysy pracowników nauki, m.in. Włodzimierza Antoniewicza. Występują tu także teksty innych autorów na tematy archeologiczne: Zofii Podkowińskiej *Wspomnienia o Ludwiku Sawickim*, J. Antoniewiczowej *Historia Zakładu Archeologii Pradziejowej i Pradziejowej Uniwersytetu Warszawskiego*. Materiały te wiążą się z nabytą w 1977 r. spuścizną W. Antoniewicza<sup>3</sup>, którego Z. Wartołowska była współpracowniczką (sygn. III-231, ok. 0,40 mb.).

– docenta w Muzeum Narodowym w Warszawie, Zygmunta Wdowiszewskiego (1896–1978), z zakresu numizmatyki i heraldyki. Jest to obszerny zbiór notat, regestrów i wyciągów dotyczących zagadnień heraldycznych w wiekach XV–XIX; w tym nieco materiałów oryginalnych z XVII–XIX w. Ponadto notaty dotyczące ikonografii Jagiellonów, notatki do wykładów i nieco korespondencji (sygn. III-232, ok. 1,62 mb.).

Archiwum PAN uzyskało także odbitki kserograficzne notat naukowych z zakresu chemii profesora Ignacego Mościckiego z okresu jego pobytu w Szwajcarii w latach 1939–1946<sup>4</sup>.

<sup>3</sup> Por. „Kwartanik Historii i Techniki” R. 23: 1978 nr 3–4 s. 741.

<sup>4</sup> Dar wdowy uzyskany dzięki pośrednictwu dra Bolesława Orłowskiego.

Nabyto także fragment kolekcji grafiki (drzeworytów) z lat 60-tych XIX w. zawierający 36 wizerunków uczonych i pisarzy.

Nadto materiały dodatkowe do pozyskanych w latach poprzednich:  
– profesora Uniw. Stefana Batorego w Wilnie, Stefana Ehrenkreutzta (1880–1945), z zakresu filozofii. Są to notatki i konspekty dotyczące zagadnienia pracy ludzkiej oraz materiały dotyczące tajnego nauczania uniwersyteckiego w Wilnie podczas II Wojny Światowej (sygn. III-108, ok. 0,03 mb.).

– em. profesora Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Ryszarda Manteuffla, z zakresu ekonomiki rolnictwa. Są to prace, artykuły naukowe i popularne, referaty, pogadanki radiowe, recenzje i opinie z lat 1951–1970, materiały działalności na uczelni oraz w kilku komitetach naukowych, Naczelnej Radzie Spółdzielczej, Polskiej Akademii Nauk, Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego i Techniki, Towarzystwie Naukowej Organizacji i Kierowania, Ośrodka Badań Naukowych Mazowieckiego Towarzystwa Kultury. Nadto korespondencja z lat 1961–1974 (sygn. III-211, ok. 0,86 mb.)<sup>5</sup>.

– profesora Uniw. Warszawskiego, Jana Reychmana (1910–1975) – 7 tek dotyczących działalności Instytutu Wschodniego we Lwowie z lat 1922–1933 oraz 1 teka związana z działalnością J. Reychmana jako tłumacza przysięgłego z języka portugalskiego (sygn. 77, ok. 0,73 mb.)<sup>6</sup>.

– wykładowcy Uniw. im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Tadeusza Strumiłły (1884–1958), z zakresu filozofii i pedagogiki. Dodatkowa partia spuścizny nabytej w 1961 r.<sup>7</sup> zawiera dokonane przez Strumiłłę tłumaczenie *Wstępu do filozofii* K. Jaspersa oraz autobiografii R. Baden-Powella, własną pracę pt. *Podstawy i geneza skautingu i ZHP*, notatki (streszczenia) wykładów wysłuchanych w Uniw. Jagiellońskim w latach 1905–1908 (P. Bieńkowskiego, J. Mycielskiego, S. Pawlickiego, M. Staszewskiego, M. Zdziechowskiego i in.). Ponadto dziennik lektury, materiały Rady Wychowania Fizycznego z 1927 r., materiały dotyczące szkoły internatowej „Ostrowo” w Wieleniu nad Notecią oraz korespondencja (sygn. III-97, ok. 0,34 mb.).

– profesora Uniw. Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, członka PAU, Stefana Szumana, z zakresu psychologii – nie publikowaną pracę pt. *Osobowość i charakter* wraz z przynależnymi do niej notatkami (sygn. III-208, ok. 0,34 mb.).

– 3 dalsze teki życiorysów członków AU, PAU i PAN, przedstawicieli nauk matematyczno-fizycznych, chemicznych i geologiczno-geograficznych, opracowane przez dra Andrzeja Śródkę (sygn. 126, ok. 0,04 mb.)<sup>8</sup>.

– dołączoną do spuścizny profesora Polit. Lwowskiej Władysława Wojtana (1878–1936) pracę doktorską jego syna Tadeusza pt. *Metoda rachunkowa projektowania mieszanek betonowych o kruszywie łupkoporytowym*, 1974 r. (sygn. III-118, ok. 0,04 mb.).

#### ARCHIWUM PAN – ODDZIAŁ W KRAKOWIE

W zakresie materiałów pochodzenia kancelaryjnego wpłynęły akta kilku placówek PAN w Krakowie (ok. 15, 40 mb.).

<sup>5</sup> Por. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” nr 21 : 1976 nr 3 s. 482.

<sup>6</sup> Tamże.

<sup>7</sup> Por. R. Wojciechowska: *Materiały Tadeusza Strumiłły*. „Biuletyn Archiwum PAN” nr 14 : 1971 s. 67–105.

<sup>8</sup> Por. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” r. 22 : 1977 nr 3 s. 619.

W zakresie materiałów pochodzenia prywatnego pozyskano papiery:

– em. profesora Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Krakowie, Stanisława Hoszowskiego, z zakresu historii gospodarczej. Są to wypisy źródłowe do przygotowywanej kroniki klęsk elementarnych z lat 1587–1648 (sygn. K.III-46, ok. 0,42 mb.).

– dra Ludwika Kowalskiego (1885–1943) z zakresu hydrogeologii i górnictwa. Spuścizna zawiera artykuły i referaty w języku polskim i niemieckim oraz liczne orzeczenia, ekspertyzy i opinie dotyczące górnictwa, ujęć wodnych i stosunków geologicznych z lat 20-tych XX w. wraz z przynależnymi do nich rysunkami, korespondencją itp. Znajdują się tu również opinie wybitnych przedstawicieli nauk geologicznych i górniczych H. Czczotta, W. Goetla, J. Nowaka, F. Zolla i in., protokoły z posiedzeń poświęconych zagadnieniom technicznym, sprawozdania z poszukiwań węgla, materiały dotyczące wierceń, plany, rysunki, korespondencja z firmami przemysłowymi i ich prospekty, a także materiały działalności L. Kowalskiego w Towarzystwie Akcyjnym dla Budowy Szybów (sygn. K.III-48, ok. 0,35 mb.).

– profesora Uniw. Jagiellońskiego, członka PAU i PAN, Kazimierza Nitscha (1884–1968), z zakresu językoznawstwa i sławistyki. Obszerna spuścizna zawiera prace i artykuły (częściowo nie publikowane), recenzje, odczyty, wykłady z dialektologii i językoznawstwa (m.in. o O. Kopczyńskim), wypowiedzi polemiczne, notaty warsztatowe, teksty gwarowe, mapy gwar i dialektów, materiały słownikowe, notatki dotyczące uczonych polskich (I. Chrzanowskiego, S. Kołaczewskiego, W. Sobieskiego, S. Zakrzewskiego i in.) oraz opinie o ich działalności, zbiór wycinków prasowych, obszerne materiały wielostronnej działalności na Uniw. Jagiellońskim, w komisjach i komitetach PAU i PAN, towarzystwach naukowych, Komisji Konstytucyjnej (1919). Ponadto dokumenty osobiste, życiorysy, wspomnienia z lat młodzieńczych, kalendarzyki z datami podróży, fotografie, a także obfita korespondencja z uczonymi krajowymi i zagranicznymi, zwłaszcza listy do i od Jana Łosia i Jana Rozwadowskiego. Dołączone też są materiały obu tych zaprzyjaźnionych z K. Nitschem uczonych (prace, notatki, korespondencja). Ponadto obszerne materiały żony, Anieli Gruszeckiej-Nitschowej, teksty jej utworów literackich, wspomnienia, dokumenty osobiste, notatki, fotografie i świadectwa z okresu studiów na Sorbonie, korespondencja, fragmenty pracy o K. Nitschu, materiały rodzinne. Dołączono też rękopis *Wspomnień z lat ubiegłych 1815–1891* galicyjskiego działacza narodowego i społecznego, publicysty Franciszka Ksawerego d'Abancourt, związanego pokrewieństwem z rodziną K. Nitscha (sygn. K.III-49, ok. 5,60 mb.).

– adiunkta Uniw. Jagiellońskiego, dra Henryka Oestreichera (1892–1942), językoznawcy i sławisty – korespondencja z lat 1919–1941 (sygn. K.III-49, ok. 0,15 mb.). Nadto materiały dodatkowe:

– dr Jadwigi Dianni z zakresu historii matematyki. Są to prace: *Niels Henrik Abel – matematyk norweski XIX wieku (1802–1829)* – 50 s. masz. i 15 fotografii i *Bartłomiej Pitiscus – matematyk śląski na przełomie XVI–XVII w.* – 26 s. masz. (sygn. K.III-21, ok. 0,03 mb.).

– profesora Uniw. Jagiellońskiego, członka PAU, Seweryna Hammera (1883–1955), z zakresu filologii klasycznej. Są to dokonane przezeń tłumaczenia na język polski wraz z ustalonym tekstem łacińskim utworów Wergiliusza (sygn. K.III-3, ok. 0,10 mb.).

## ARCHIWUM PAN – ODDZIAŁ W POZNANIU

Materiały docenta Uniw. im. A. Mickiewicza, Jana Horowskiego (1909–1976), z zakresu filologii klasycznej. Są to 2 redakcje nie publikowanej monografii pt. *Hymny greckie* oraz podręcznika *Metodyka języka łacińskiego* (nie dokończonego), referaty, pogadanki radiowe, przemówienia, recenzje, tłumaczenia z literatury greckiej i łacińskiej, a także tłumaczenie pracy Hipolita Cegielskiego *De negatione*, teksty wykładów uniwersyteckich z gramatyki opisowej języka łacińskiego, literatury i kultury antycznej. Ponadto życiorysy i wspomnienia o filologach klasycznych, opracowanie pt. *Gimnazjum w Wolsztynie. Z dziejów wolsztyńskiego Towarzystwa im. Tomasza Zana* oraz materiały dotyczące Colegium Marianum w Pelplinie (1934–1974), materiały do monografii miasta Śremu, do dziejów Katedry Filologii Klasycznej UAM, a także dotyczące folkloru wielkopolskiego, materiały działalności dydaktycznej, społecznej i organizacyjno-naukowej, adnotowana bibliografia prac J. Horowskiego, wreszcie korespondencja wydawnicza i dokumenty osobiste (sygn. P.III-64, ok. 3 mb.).

Nadto materiały dodatkowe:

– profesora Uniw. Warszawskiego i Uniw. Wrocławskiego. Stanisława Helsztyńskiego, z zakresu filologii polskiej i angielskiej oraz korespondencja (sygn. P.III-52, ok. 0,40 mb.)<sup>9</sup>.

– wykładowcy Uniw. Poznańskiego Andrzeja Niesiołowskiego (1899–1945) – rękopis napisanej w obozie jeńców VI B w Dössel pracy pt. *Zarys pedagogiki ogólnej* (sygn. P.III-31, ok. 0,02 mb.).

– profesora Uniw. im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Romana Pollaka (1886–1972), z zakresu historii literatury. Nabytą w 1977 r. spuściznę<sup>10</sup> uzupełniła obecnie korespondencja dotycząca Uniwersytetu Ziem Zachodnich i tajnych kursów uniwersyteckich w Częstochowie, zawierająca listy m.in. od W. Antoniewicza, S. Borowskiego, S. Glixellego, A. i W. Jabłońskich, A. Skałkowskiego, E. Taylora, W. Tomkiewicza, K. Tymienieckiego, a także projekt tymczasowej biblioteki naukowej w Częstochowie. Ponadto obfita korespondencja z kilkudziesięciu lat, wreszcie fragmenty korespondencji urzędowej, materiałów biograficznych i materiałów dotyczących działalności profesora. Udostępnianie korespondencji zastrzeżone do 1998 r. (sygn. P.III-63, ok. 1,50 mb.).

Nadto dalszy fragment depozytu profesora Kazimierza Śląskiego z zakresu historii (sygn. D/1, ok. 0,58 mb.).

## ARCHIWUM PAN – ODDZIAŁ W ZABRZU

Materiały docenta Politechniki Śląskiej w Gliwicach, Władysława Laszkowskiego, z zakresu chemii fizycznej i ochrony środowiska. Są to prace i artykuły dotyczące głównie zanieczyszczeń atmosfery, zwłaszcza na Śląsku, m.in. *Węgiel a zanieczyszczenie powietrza*, a także rysunki techniczne, szkice, wyniki pomiarów, materiały działalności urzędowej i naukowej, sprawozdania, materiały dotyczące habilitacji, korespondencja i życiorys (sygn. Z.III-7, ok. 0,30 mb.).

– docenta Polit. Wrocławskiej, Mariana Rehorowskiego (1911–1973), z zakresu architektury wnętrz i meblarstwa. Spuścizna obejmuje prace

<sup>9</sup> Por. tamże r. 21: 1976 nr 3 s. 483; r. 22: 1977 nr 3 s. 620; 23: 1978 nr 3–4 s. 743.

<sup>10</sup> Por. tamże r. 23: 1978 nr 3–4 s. 743.

naukowe, m.in. nie publikowane: *Stalle gotyckie w Polsce*, *Polskie meble*, prace o meblach pamiątkowych po znanych muzykach i pisarzach, prace dotyczące sprzętów gotyckich, mebli zabytkowych i ich twórców, mebli ludowych, dawnych narzędzi stolarskich, znaków firmowych polskich fabryk mebli z lat powojennych, tłumaczenia prac obcych oraz kilkadziesiąt teczek zawierających w układzie tematycznym i chronologicznym tablice, notatki, kartotekę bibliograficzną, wycinki i ikonografię dotyczącą tych zagadnień. Ponadto materiały działalności dydaktycznej na uczelni, biograficzne, m.in. dziennik podróży związanych z inwentaryzacją mebli zabytkowych, zapiski pamiętnikarskie (sygn. Z.III-8, ok. 3 mb.).